

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 46 Volume: 9 Issue: 46

Ekim 2016 October 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ORHAN PAMUK'UN BEYAZ KALE ROMANINDA ANLATIM TEKNİKLERİ NARRATIVE TECHNIQUES IN BEYAZ KALE NOVEL BY ORHAN PAMUK

Mustafa KARADENİZ*

Öz

Beyaz Kale, Orhan Pamuk'un gerek biçim gerekse kullanılan anlatım teknikleri açısından önceki romanlarından ayrılan bir yapı arz eder. Tarihsel gerçeklerin kurguyla harmanlandığı roman, Bir Osmanlı Hoca ile Venedikli köle arasındaki tanışma, etkileşim ve birbirinin yerine geçerek yeni bir hayata adım atmalarını anlatır. Söz konusu hikâye, Doğu-Batı, kimlik, ötekilik gibi sorunsalların romanda işlenebilmesi için bir vesile olarak kullanılır. Ancak *Beyaz Kale*'ye yazınsal bir metin olma özelliği kazandıran temel nokta, bu sorunsalları serimlemek için kullanılan anlatım teknikleridir. Bu çalışma, romanda kullanılan anlatım tekniklerini ve bu tekniklerin yazarın amacına nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Beyaz Kale, Anlatım Teknikleri.

Abstract

Both in terms of form and used narrative techniques, *Beyaz Kale* introduces a varying structure than the former novels written by Orhan Pamuk. In the novel, which is a combination of historical facts and fiction, an Ottoman Hodja and Venetian slave's encounter, interaction and the interchange of their lives and moving into a new life is narrated. The story in question is used as an occasion so that research questions such as East-West, identity, alterity can be processed in the novel. However, the essential point that brings the quality of being literary text to *Beyaz Kale* is the narrative techniques which are used to demonstrate these research questions. This study aims to reveal the narrative techniques used in the novel and how these techniques contribute to the aim of the author.

Keywords: Orhan Pamuk, Beyaz Kale, Narrative Techniques.

Giriş

Beyaz Kale romanı, Orhan Pamuk'un önceki romanlarından (*Cevdet Bey ve Oğulları*, *Sessiz Ev*) farklı olarak değişik bir biçime, yeni bir söyleyiş tarzına sahiptir. Bu farklılığı Pamuk'un kendisi de "Uzun romanlar arasında kısa bir şey yazayım, diyordum, hikayenin ön planda olduğu, yazarken beni dinlendirecek, eğlendirecek bir nuvel."¹ (s. 193) cümleleriyle dile getirir.

Çok hacimli bir kitap olmasa da *Beyaz Kale*, kısa denemeyecek bir tarihsel dönemi içermesi (30 yıl); astronomiden tıbbı, matematikten mühendisliğe, hayvanlar âleminden rüya tabirlerine, metinlerarası düzlemine ait çok renkliliğiyle ve iletisiyle yoğun bir romandır. Tarihsel malzemeyle örülmüş bir dokuya ve zaman dilimine sahip olan roman bunu daha Tarihçi Faruk'un (*Sessiz Ev*'in kahramanlarından) *Beyaz Kale*-elyazması için yazdığı ön sözde hissettirir. Aynı şekilde "Venedikten Napoli'ye gidiyorduk, Türk gemileri yolumuzu kesti." (s. 11) cümleleriyle tarihsel bir atmosfer içinde başlayan roman sathi olarak değerlendirildiğinde; Türk korsanlarınca esir alınan bir Venediklinin bir Osmanlı hocasıyla tanışmaları, birbirlerinden bir şeyler öğrenmeğe çalışmaları, nihayetinde bu etkileşim sonucu birbirlerinin yerine geçip "yeni hayat"larına devam etmelerinin anlatıldığı ve tarihsel olarak nitelendirilebilecek bir romandır.

Çoğun bu yönüyle değerlendirilen *Beyaz Kale*, sadece bu tarihsel dokuyla yetinmeyen, yanı sıra birtakım sorunsalı ortaya koyan, problematiği olan bir romandır. Orhan Pamuk'un kendisi de bu noktaya özellikle vurgu yapar: "Evet bu kitap tarihten söz ediyor, ama bir tarihsel dönemi anlatmak için değil, bir hikayeyi anlatmak için. Aklımda var olan bir hikayeyi bir tarihsel zamana oturttum." (Pamuk, 1999: 133).

Pamuk, romandaki tarihsel kesitin ve atmosferin *Beyaz Kale*'nin esas ve tek yazılış amacı olmadığını, yazınsal metnin, yazarınca belirlenmiş kendi sorunsalı üzerine eğilebilmesi için tayin edilmiş bir uzam-zaman olduğuna şu cümleyle dikkat çekmektedir: "Bu romanda anlattıklarım, bir tarihsel dönemin sorunlarını dile getirmek için değil, bir hikayeyi daha canlı kılmak için tarihe oturtulmuş vaziyettedir." (Pamuk, 1999: 133).

Tarihsel gerçeklerin kurguyla harmanlanması sonucu oluşturulan bir metin olsa da *Beyaz Kale*'ye bir yazın ürünü olma vasfını kazandıran ve onun estetik temellerini oluşturan elbette ki çeşitli anlatım teknikleriyle yoğrulmuş, kotarılmış bir metin olmasıdır. Çünkü "romanda kullanılan anlatım tekniklerini çekip çıkarmak mümkün olsaydı, roman, anında bir tarih, bir psikoloji ve sosyoloji kitabına dönüşürdü." (Tekin, 2003: 187). Günümüz roman estetiğinin artık kanıksanmış bir gerçeği olan ne anlatıldığından ziyade nasıl anlatıldığının önem kazanmış olması hususu anlatım tekniklerinin ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

* Okt. Dr., Batman Üniversitesi, gulderim@hotmail.com

¹ Yapılacak bu ve bundan sonraki alıntılar *Beyaz Kale*'nin şu baskısından: Orhan Pamuk (2008), *Beyaz Kale*, İstanbul: İletişim Yayınları.

1.Bakış Açısı ve Anlatıcı

Beyaz Kale romanında kullanılan yazınsal tekniklerin işlevlerini isabetli ve doğru bir şekilde tespit edebilmek için öncelikle, teknik unsurlarla ilgili olan bakış açısı ve anlatıcı hususlarına değinmek gerekir. Çünkü bakış açısı roman için çok önemli olan ve romanın kaderini tayin eden bir olgudur. P. Stevick'in ifade ettiği gibi "Herhangi bir romanı değerlendirirken, hikâyecinin bakış açısını kavramamız, romanın değerler sistemini ve romandaki karmaşık davranışları anlamamızı büyük ölçüde tayin eder. Hattâ romanın değeri hakkında vereceğimiz hükmü oluşturmamız bile, romandaki bakış açısını yakalamamıza dayanır, denebilir." (Stevick, 2004: 81).

Romanda olaylar, Venedikli kölenin ağzından, başka bir deyişle I.tekil kişi anlatıcı tarafından anlatılır. Buna paralel olarak bakış açısı da "sınırlı bakış açısı" veya "roman başkışisi ben" in bakış açısıdır. Dolayısıyla okur, romanda aktarılan olayları Venedikli kölenin anlatımı ve bakış açısının ışığında takip eder. Anlatıcının (Venedikli köle) nasıl esir düştüğünü, Hoca'yla ne vesileyle tanıştığını, sultanın düğünü için havai fişek gösterilerini nasıl düzenlediklerini, şehirde ortaya çıkan veba salgınına önlemek için neler yaptıklarını Hoca'yla birbirlerini tanımak, anlamak için oturdukları masa başında neler yazdıklarını, konuştuklarını, padişahın (Avcı Mehmet) kendilerinden istediği silahu yapmak için nasıl bir uğraş verdiklerini, padişah için hazırladıkları risaleleri ve sair olayları okur, hep anlatıcının ağzından ve onun sınırlı bakış açısıyla öğrenme imkânı bulur. Ancak romanın son bölümlerinde kahramanlar birbirinin yerine geçtikten sonra anlatıcının Venedikli köle mi yoksa Hoca mı olduğu konusunda bir tereddüt yaşanır. Çünkü anlatıcı bazen hâlâ Venedikli köle olduğunu belirten ifadeler bazen de Hoca'nın ağzından çıktığı düşüncesi uyandıran ve Hoca'ya ait olan ifadeler kullanır. Ne ki bu tereddüdü sadece okurun yaşamadığını Orhan Pamuk, romanın sonuna koyduğu bölümde imler: "*Beyaz Kale'nin el yazmasını İtalyan kölenin mi Osmanlı hocanın mı yazdığını ben de bilmiyorum.*" (s. 197). Ancak anlatıcı hususundaki bu belirsizliğin ve karakterler arasındaki geçişimliliğin /kayganlığın yazar tarafından romanın kurgulanma sürecinde, tesadüf eseri de olsa, bulunmuş ve sonradan bilinçle uygulanmış bir kurgu, üslup yöntemi olduğu yine yazarın kendisince dile getirilir:

"Biriktirdiğim renklerle allayıp pulladığım bu hayal ve hikaye parçacıklarının kahramanlarına, kitabımdaki dünyanın sayfaları arasında onları gezindirecek birer gövde de bulmaya karar verdiğim zaman Hoca ile İtalyan kölesini görsel olarak birbirinden pek ayıramadığımı fark ettim. Belki de hayal gücümün bir anlık tutukluğundan, böylece, bir özdeşlik düşüncesi doğdu. Bu noktadan sonra edebiyat tarihi denilen hazinenin o ünlü, ikizler, benzerler, birbirinin yerine geçen çiftler temasına atlayabilmek için benim öyle çok fazla hayal kurmam gerektiğini..." (s. 195)

Olayların gelişim seyri, romanın diyalojik bir biçimle yazıldığına işaret eder. Gerçekten de bazı noktalarda anlatıcının kim olduğu hususunda bir tereddüt yaşanır. Yanı sıra sarayla ilişkilerinde Venedikli köleyle Hoca'nın sık sık yer değiştirmesi de bu geçişimliliğin, karakterler arasındaki benzeşikliğin bir ifadesidir. Yıldız Ecevit de Pamuk'un bu eserindeki ana izleğin kişilerin birbirine dönüşmesi (Ecevit, 2002: 77) olduğunu belirtir. Nitekim "*Postmodern anlatının ana kişisi, bir figürden diğerine dönüşüp duran biridir, belirli bir kimliği yoktur.*" (Ecevit, 2002: 77).

Bakış açısı ve anlatıcıyla ilgili olarak değerlendirilmesi gereken diğer husus da romanın kim tarafından yazıldığıdır. Roman, Tarihçi Faruk'un önsözleriyle başlar. Bu önsözden romanın isimsiz bir elyazması şeklinde, Gebze Kaymakamlığı'nın döküntü arşivinde kendisince bulunduğu ve çok da önemseydiği bir üslupla Türkçe'ye tercüme edilerek yayımladığı anlaşılır. Pamuk; okuyucu için gerekli bazı açıklamalar, zorunlu bazı tarihsel bilgileri aktarmak ve okuyucuyu damdan düşer gibi kostümlü bir baloya (tarihsel bir döneme) sokmanın tehlikelerinden kurtulmak için Tarihçi Faruk karakterini kullandığını ifade eder. Yazar kullandığı bu tarihçi figürü yoluyla eseri kronolojik bir düzene oturtmuş ve okur açısından daha gerçekçi, daha hazmedilebilir kılmıştır. Bu çerçevede romanda, bakış açısı ve anlatıcı tercihleri doğrultusunda birtakım anlatım teknikleri kullanılmıştır.

Anlatı geleneğinin tarihine bakınca, gerek sözlü gerekse yazılı kültürde ve günümüz insan gerçeğini en kapsamlı bir biçimde yansıttığı hususunda görüş birliği içerisinde olunan romanlarda kullanılan en temel anlatı tekniklerinin anlatma, sahne, tasvir ve özetleme teknikleri olduğu söylenebilir. Ancak *Beyaz Kale*, bu klasik anlatım tekniklerinin yanı sıra modern ve postmodern anlatım tekniklerinin de kullanıldığı bir romandır. Romanı ilginç kılan en önemli tarafın da anlatım teknikleri bakımından sergilediği bu zenginlik ve çeşitlilik olduğu söylenebilir.

2.Anlatma ve Özet

Beyaz Kale'nin bu tekniklerden özellikle anlatma ve özet teknikleri üzerine kurulan bir roman olduğu belirtilebilir. Yalnız, romanda kullanılan anlatım tekniklerinin bunlardan ibaret olmadığını da vurgulamak gerekir.

Romanın kendisi 188 sayfadan ibaret, kısa soluklu ve pek de hacimli olmayan bir romandır. Yazarın da bu hususa vurgu yapması bunun bilinçli bir tercih olduğunu göstermektedir:

"Uzun romanlar arasında kısa bir şey yazayım, diyordum, hikayenin ön planda olduğu, yazarken beni dinlendirecek, eğlendirecek bir nuvel" (s. 193).

"(Roman), kısalığı, edası, ölçüleri, temposu göz önünde tutulduğunda Avrupalıların 'nuvel' dediği biçimi hatırlatabilir."(Pamuk, 1999: 133).

Anlatının işgal ettiği zaman diliminin 1652-1680 (Yazar da romanı 17. yüzyılın ortalarına oturttuğuna dair romana sonradan eklediği bölümde bir açıklama yapar.) yıllarını kapsar. Kısa olarak nitelenemeyecek bu çok renkli zaman diliminin sahne ve dramatizasyon teknikleriyle verilmesinin yaratacağı güçlükleri göz önüne alınca, yazarın anlatma ve özet tekniklerini böylesi bir güçlüğün üstesinde gelebilmek için kullandığı saptanabilir.

Anlatma tekniği destan geleneğinden romana geçmiş bir tekniktir. Bir anlatıcıyı gereksinen bu teknikte anlatı, anlatıcının tasarruflarıyla yine onun etrafında biçimlenmektedir. Nitekim romandaki olayları Venedikli kölenin bakış açısıyla, her ne kadar romanın son bölümlerinde anlatıcının Venedikli mi Hoca mı olduğu konusunda sürekli ve kalıcı bir tereddüt yaşasak da, I.tekil şahıs ağzından okuruz. Olaylar bütünüyle anlatıcının etrafında, onun etki ve müdahaleleriyle gelişmektedir. Bununla beraber, karakter-anlatıcının sınırlı bakış açısı söz konusu olduğu için de romandaki olaylar bütünüyle kavranamaz. Okur, roman boyunca kafasında soru işaretleriyle ilerler. Hoca'nın öğrenmek için çırpındığı "gerçek" in ne olduğunu anlatıcı gibi okur da merak eder. Romandaki gelişmeleri olayları hep Venedikli köle-anlatıcının aracılığıyla ikinci elden öğrenir.

Kısaca, anlatıcının inisiyatifi doğrultusunda olaylara vakıf olunabilir. Mehmet Tekin'in anlatıcı ve anlatma tekniği hakkındaki şu tespiti Beyaz Kale'de kullanılan başat tekniğin anlatma olduğu gerçeğine işaret eder:

"Bir anlatıda, eğer dikkatler mutlak anlamda anlatıcı üzerinde yoğunlaşıyorsa, o anlatıda 'anlatma(telling) ağırlıklı bir anlatım biçimi uygulanıyor demektir.'"(Tekin, 2003: 190).

Özet tekniğinin de bu romanda önemli oranda bir ağırlığa sahip olduğu söylenebilir. Özet tekniği, bir zaman süresi içinde çeşitli yerlerde olan bir seri olayı, genel çizgileriyle okuyucuya ileten bir tekniktir ve hikaye anlatmanın en tabii şeklidir. Bu teknik gereksiz ayrıntıyı silen, dolayısıyla esere derli toplu bir görünüm kazandıran bir yoldur. Bu yöntemle olaylar ve kişiler bariz yön ve çizgileriyle tanıtılır, anlatılır (Steivick, 2004).

Eserdeki tarihi olayların irdelenmek istenen sorunsal için bir vesile olduğunu, romandaki esas gerilimin iki karakter arasındaki birbirini, kendini, kültür ve medeniyetlerini tanıma ve ulaşmak için çırpındıkları gerçek'i bulma isteği üzerine kurulu olduğu düşünülürse, özet tekniğiyle bu hususlar haricindeki ayrıntıların yazar tarafından maksatlı olarak bertaraf edildiği görülür. Romanın omurgası/esası Venedikli köle ile Osmanlı Hoca arasındaki ruhsal ilişki ve gerilim üzerine oturtulduğu için, bu uğraşlar ve etkileşimler haricindeki sürelerin çoğu kez tek bir cümleyle geçirildiği anlaşılır. Bunun örneklerine romanda sıkça rastlanır:

"Kış böyle geçti. Sonbahara doğru, paşa donanmayla seferden döndü."(s. 19)

"İşe başladıktan altı ay sonra, artık birlikte öğrenen, birlikte ilerleyen bir çift değildik." (s. 34)

"Kış geldi, kapalı günler başladı, bir gün paşanın azledildiğini öğrendik." (s. 56)

"Ondan öncekiler ve ondan sonraki birçokları gibi o kışı evde geçirdik; hiçbir şey olmadı." (s. 56)

"Paşanın sözünü verdiği dirlik ne yaz sonunda bağlanabildi, ne de kışa doğru." (s. 58)

"Ondan sonraki üç yıl en kötü yıllarımız oldu."(s. 61)

"Böylece iki ay içinde, hayatı hakkında on bir yılda öğrenemediğim kadar şey öğrendim."(s. 70)

"Ondan sonraki üç yılı bu cesur kararları beklemekle geçirdik."(s. 122)

"Önce masa başında çalışarak vakti boş yere harcadığımız bir kış geçirdik."(s. 130)

"Hocanın silahı tasarlayıp harekete geçirebildiği o dört yılda ben saraya gittim."(s. 136)

"Kış beklemekle geçti." (s.144)

Romandaki kullanım sıklığı, özetleme tekniğinin Beyaz Kale'deki esas anlatım tekniklerinden biri olduğunu gösterir.

3.Sahne, Tasvir ve Laytmotif

Sahne ve tasvir tekniklerine ise anlatma tekniğiyle harmanlanarak çok az yer verildiği söylenebilir:

"Belden yukarısı çıplaktı, aynanın karşısına geçmiş, üzerine lambanın ışığı vuran göğsünü ve karnını dikkatle inceliyordu." Allahım'dedi 'ne çıbanı bu?' Sustum.'Gelip baksana şuna.' Yerimden kıpırdıyamadım, bağırdı:'Gelsene diyorum!' Cezalandıracağı bir öğrencisi gibi korkuyla yaklaştım." (s.92)

Tasvir tekniğine ise çok az yer verilen romandaki belki de tek örnek şu pasajdır:

"Bir masanın üstündeki sedef kakmalı tepsinin içinde şeftaliler ve kirazlar duruyordu. Masanın arkasında hasırdan örülmüş bir sedir vardı, üzerine pencerenin yeşil çerçevesiyle aynı renkte kuş tüyü yastıklar konmuştu; daha arkada kenarına bir serçenin konduğu kuyuyla zeytin ve kiraz ağaçlarını görüyordum. Onların arasındaki ceviz

ağacının yüksekçe bir dalına uzun iplerle bağlanmış bir salıncak belli belirsiz bir rüzgarda, hafif hafif kıpırdanıyordu.” (s. 31)

Romanda dikkati çeken ve belirli bir işleve sahip diğer bir anlatım tekniği de laytmotiftir. Bir eserde veya müzik parçasında sıklıkla tekrarlanan ve o eserdeki iletinin, anlam dünyasının taşıyıcı parçası olan sözcük, söz veya ifade kalıbı, motif olarak tanımlanabilecek laytmotif tekniği roman şahıslarının ve romandaki ana düşüncenin tipik özelliklerini vermede kullanılır (Karataş, 2011: 368).

Beyaz Kale romanında işlenmeye çalışılan tema/izlekleri açığa vuran ve roman boyunca ifade edilen birtakım kalıp sözlerin varlığı bu tekniğin kullanıldığını gösterir. Hoca'nın sık sık kendine sorduğu “Niye benim ben?” sorusu, romandaki kimlik bunalımının, arayışının, sorgulamanın ifadesi olan bir sav söz, bir laytmotiftir. Aynı şekilde romanda sıklıkla geçen “onlar”, “aptallar”, “yeni hayatım” sözcükleri de karakterlerin kendi kültürlerine, insanına, Doğu ve Batı kültürlerine, olmak ve yaşamak istedikleri insan ve yaşam şekline gönderide bulunan bir arayışın taşıyıcısıdır.

Romanda laytmotif tekniğiyle yakınlık arzeden ve metaforik özellikler taşıyan birtakım eşya ve varlıklardan da söz etmek gerekir. Bir metafor olarak değerlendirilebilecek hususlardan ilki romandaki “ayna” ve “aynaya bakma” ifadeleridir. Nitekim Hoca'nın aynaya bakma isteği, kendi düşüncesinin içine bakabilme, beyninin içini gözlemleyebilme, kendini tanıya/tanımlayabilme çabasının bir ifadesidir. Bu husus romanda anlatıcı tarafından açık bir biçimde dillendirilir: “*Tıpkı aynada dışını seyrettiği gibi, insan düşünerek beyninin içini de gözlemleyebilmeliymiş.*” (s. 74)

Romanın sonunda muhasara edilen Beyaz Kale (Doppio Kalesi), aynı zamanda, Hoca için ele geçirilemez ve ulaşılamaz (Sonuçta Osmanlı ordusunun bu girişimi bozgunla sonuçlanır.) Batıllık düşüncesini simgeleyen bir metafordur.

Orhan Pamuk kitabın sonuna eklediği bölümde bu metaforu, Tadeutz Travenian'ın *Tansilvanya'da Yolculuklar* adlı gravürlü kitabından aldığını söylemektedir. Roman karakterlerinin bir masaya karşılıklı oturarak geçmişteki kötülüklerini yazma yoluyla itirafları da metaforik bir özellik arz etmekte olup Dostoyevski romanlarının ana öğelerinden olan “itiraf” metaforuyla ilişkilidir. Yazarın Dostoyevski'den, özellikle *Öteki* romanının adını zikrederek bahsetmesi romandaki Dostoyevski etkisinin açık bir ifadesidir.

Beyaz Kale tarihsel bir zemin üzerinde biçimlenen, fakat kullanılan anlatım teknikleriyle estetik değer kazanan bir romandır. Bir renk cümbüşü olarak nitelediği romanında Pamuk, tarihsel gerçeklikle kurguyu yoğun bir şekilde harmanlamıştır. Reşat Ekrem Koçu'nun *Tarihimizde İlginç Vakalar*, Evliya Çelebi'nin *Acaibü'l-Mahlukat* isimli eserlerindeki tuhaf hayvanlar (kanatlı mandalar, pembe kediler...), Arthur Koestler'in *Uykudagezerler*'deki Kepler yorumu (Niye benim ben?), Leonardo Da Vinci'nin çocuksuluğu ve inanılmaz bir silah yapma tutkusu, *Naima Tarihi*'nden yararlanılarak eserde zikredilen Başmüneccim Hüseyin Efendi, Busbecq'in mektupları aracılığıyla romanda anlatılan veba günleri, fişek gösterisi ve gece eğlenceleri... İsmi zikredilen bu şahısların eserlerinden alınma tarihsel gerçekliği haiz anekdotları, gariplikleri, olayları Pamuk, romanının tarihsel dokusunu oluşturmak ve adeta kahramanlarına zengin bir uğraş ve inceleme alanı yaratmak için kullanmıştır. Bu konuda romanın oturtulduğu zaman dilimine ilişkin söyledikleri çarpıcıdır:

“*Hikayemi, yalnızca tarihsel olarak uygun düştüğü ya da renkli ve ciocioli bir dönem olduğu için değil, aynı zamanda kahramanlarım Naima, Evliya Çelebi ve Katip Çelebi'nin yazdıklarından yararlanabilsinler diye 17. yüzyılın ortalarına oturtmaya karar verdim, ama daha önceki ve sonraki yüzyıllarda yaşamış bir çok küçük hayat parçacığı da seyahatnameler aracılığıyla kitabıma sızdı.*” (s. 198)

4.Üstkurmaca ve Metinlerarasılık

Beyaz Kale'de yukarıda anlatılmaya ve açılanmaya çalışılan tekniklerin yanı sıra, postmodern edebiyat geleneğiyle beraber ortaya çıkan birtakım kurgu teknikleri de kullanılmıştır. Romana bu vasfını kazandıran teknikler üstkurmaca (metafiction) ve metinlerarasılık(intertextuality)'tır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşmeye başlayan postmodern edebiyat “*dış ya da iç dünyayı, somut ya da soyut yaşamı anlatmaktan çok, kendini yansıtmaktadır; objektifi kendi üzerine çevirmiştir. Anlatı metinlerinde çoğu kez bir yazar-anlatıcı, söz konusu metnin nasıl kurgulandığını anlatır okuruna, onunla kurgu sorunlarını tartışır.(...) Metni nasıl kurguladığı konusunu malzeme olarak ele alıp onu ikinci bir düzlemde yeniden kurguluyordur.*” (Ecevit, 2002: 98). Kurmacanın kurmacası ya da metnin kendi kendini, nasıl kurgulandığını anlatma süreci olarak tanımlanabilecek metafiction(üstkurmaca) tekniği romandaki estetik dokuyu oluşturan unsurlardan biridir.

Roman anlatıcısı, romanın ilk bölümünden son bölümüne kadar yaşadığı döneme ait olayları ve tecrübelerini anlatırken yer yer ve uygun vesilelerle, anlatının atmosferinden fazla kopmadan anlatısını nasıl kurguladığına dair açıklamalar yapar:

“*Şimdi sisin içinde hayalet gibi beliren Türk gemilerinin renklerini düşleyip, eski bir masanın üzerinde kitabımı yazmaya çalışırken, öyle bir dönemin, bir hikayeye başlayıp onu bitirmek için en uygun zaman olduğunu düşünüyorum.*” (s. 12)

Böylece, sadece anlatılan olaylara ve karakterlerin hikayesine değil, aynı zamanda romanın kendisinin de nasıl kurgulandığına ikinci bir düzlem üzerinden tanık olunur. Bu teknik, anlatıcıya aynı zamanda romandaki olayların yaşandığı vaka zamanıyla, bu olayların yazıya aktarıldığı anlatma zamanı arasında, okuru yadırgatmayacak bir şekilde, gidip gelme olanağı sağlar:

“Şimdi, geçmişimi inanılır kılmak için, tek bir satırımı okuyamadığım bu itiraflardan bir-ikisini ayrıntılarıyla kurayım, dediğimde, hikayemin ve düşlediğim hayatımın dengesini bozmayacak kadar Hoca’ya yakışacak kötülüğü bulamıyorum bir türlü.” (s. 79)

Anlatıcı, romandaki olayların gerçekliği konusundaki şüphelerini yine bu teknik yoluyla okuruna ulaştırır:

“Tekrarlaya tekrarlaya bugün çoğuna inandığım bu hayallerin, gençliğimde gerçekten yaşadığım şeyler mi olduğunu, yoksa kitabımı yazmak için her masaya oturuşumda kalemimin ucuna geliveren düşsel hikayeler mi olduğunu çıkaramıyorum şimdi.” (s. 142)

Böylelikle romanın temel niteliklerinden biri olarak belirtilebilecek flu, belirsiz atmosfer ve en nihayetinde karakterlerin yer değiştirmesi üstkurmaca yoluyla da pekiştirilmektedir.

Beyaz Kale, aynı zamanda, birçok metinden yararlanılarak yazılan, dolayısıyla da metinlerarasılık tekniğinin yoğun şekilde kullanıldığı bir romandır. Pamuk kitabın eklentisinde yararlandığı yazar ve kitapları kullanarak romanında olayların yaşandığı somut düzleme koşut olarak metinlerarası bir düzlem yaratmaya çalışmıştır. Kendinden hoşnut olmadığı, müzisyen olmak istediği için öykündüğü Mozart’ın adını kendi adına ekleyiveren E.T.A. Hoffman’ın çift teması üzerine kurulu kitabı, Slav köylerindeki saralı papaz efsanesiyle selamladığı Dostoyevski’nin *Öteki* romanı, kolu kopuk İspanyol kölesi imajıyla anıştırdığı Cervantes, Arthur Koestler’in *Uykudagezerler*’deki Kepler yorumu (Niye benim ben?), taşıdığı derin hüznle romana giriveren adı evliya olan şahıs (Evliya Çelebi) ve adı, yazarı yukarıda zikredilen bu kitaplarla, anlatılarla ve yazar adlarıyla Orhan Pamuk, metnin tematik, arkaik/tarihsel dokusunu güçlendirerek romanına derinlik kazandırmıştır.

Orhan Pamuk, kısa olarak nitelendirilebilecek bu romanında kullandığı tüm bu tekniklerle, anlatısını sanatsal/estetik bir düzeye oturttuğu gibi, tarihsel malzeme ve kesit içerisine konumladığı karakterleri yoluyla romanındaki temel sorunsalı ve izlekleri, okuru sıkmadan, çok renkli ve eğlenceli/trivial bir atmosfer içerisinde aktarma imkanı bulabilmiştir.

KAYNAKÇA

- ECEVİT, Yıldız(2002). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
MORAN, Berna(2002). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İstanbul: İletişim Yayınları.
KARATAŞ, Turan(2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Sütun Yayınları.
PAMUK, Orhan (2008). *Beyaz Kale*, İstanbul: İletişim Yayınları.
PAMUK, Orhan (1999). *Öteki Renkler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
STEVİCK, Philip(2004). *Roman Teorisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
TEKİN, Mehmet(2003). *Roman Sanatı 1*, İstanbul: Ötügen Yayınları.